

Kronika

ERVIN FRITZ: *OKRUŠKI SVETA*

Književnost

Ponatis zadnje pesniške zbirke Ervina Fritza *Okruški sveta* je ponovno obrnil pozornost na tega zanimivega pesnika, prevajalca in dramatika. Ponatis se je namreč že pojavil, ko še ni minilo niti eno leto od prve izdaje. To pa je za slovensko bralno kulturo redke in presenetljiv pojav. Obenem je seveda precej zanesljivo priznanje avtorju samemu, četudi to ne more biti trdno ali celo edino potrdilo za umetniško kakovost kakenga dela; je pa gotovo nalepka, ki utira izdelku pot do večjega povpraševanja in — kdo bi si ga ne želel!

Pesniška beseda devetintridesetletnega Ervina Fritza uradno dozoreva že dvanajsto leto. Toliko je namreč minilo od njegove prve pesniške zbirke *Hvalnica življenja*. V njej se je pesnik pokazal stvarnega opazovalca in upesnjevalca življenja, zlasti njegovih malih »običajnih« radosti. Gibal se je v območju domačega vsakdanjika, kakršen se je kazal sam po sebi in ki je bil — po Fritzevo — že sam po sebi pesem. Zato ga je upesnjeval prešernega, igrivega, lahkega, površnega, kar vse je izražal na povsem preprosto, otipljiv način in z dobrodušnim, toda že tudi zafrkantskim ali celo zajedljivim poudarkom. Takšnemu razpoloženju je podredil tudi preprosto tekočo obliko pesmi ter preprosto in tekoč izraz.

Nekoliko večji korak iz domače življenjske stvarnosti je Ervin Fritz naredil z zbirko pesmi pod naslovom *Dan današnji*; izšla je leta 1972, medtem ko so izšle njegove izbrane pesmi v *Pesniškem listu*. Pesnikovo zanimanje se je v zbirki *Dan današnji*, kot pove že naslov, strnilo v upesnjevanje tega, kar obstaja zdaj, danes. Iz otipljive stvarnosti je znatno zdrsnil v samega

sebe, v svojo notranjost, skozi katero se mu življenje ni več razkrivalo tako igrivo in lahkotno kot poprej, zajedljivost, ki je, kot da bi rasla iz neakakšne užaljenosti, pa je dobila večjo težo. Hkrati je opazen večji premik k abstrakciji. Skratka, ta zbirka je prinesla precej novega ne samo po snovni plati, ampak tudi po tem, kako se je pesnik teh novih tem loteval. Segel je do himn, legend in romanc, kakor so se v slovestvenem smislu pojavile v *Hvalnici življenja*, k pesnim, urejenim po razdelkih, namenjenim za različno rabo: od vsakdanje, osebne, domače, javne, občasne in poslednje. Podobno kot v tej zbirki so Fritzeve pesmi razporejene tudi v knjigi *Okruški sveta*, ki je zbudila tolikšen odmev.

Vendar pa korak, kar zadeva samo snov, ni posebno velik, pomembnejši je miselni premik, način obravnavanja snovi, ki se je še bolj razširil v abstrakcijo in v globino doživljanja. Zajedljivi ton je ponekod še glasnejši, večinoma pa se preveša že v nekakšno resignacijo. Pesnik se v *Okruških sveta* sooča s končnimi večnostnimi vprašanji, ki vrtajo v njegov doživljajski svet in ga očitno vznemirjajo. Čeprav tudi še v *Okruških sveta* po svoje odmeva *Hvalnica življenja*, vsaj kar zadeva himnično opevanje sveta, ki tu še marsikje odzvanja, je vendarle hvaljenje življenja to pot bolj zasebno, ali bolj osebno pribežališče letom, ki od časa do časa že pomislijo na tiktakanje zadnje ure. V tem se zdi zlasti značilna pesem z naslovom *Tudi vam se zgodi*, ena najbolj izrazitih v tej zbirki in najbrž po snovi skoraj brez primerjave v slovenskem slovstvu.

Skupaj s pesnikovim umevanjem sveta in njegovih neznank postaja v tej zbirki vse bolj izostreno tudi doživljanje njegovega vsakdanjega življenja

in neposredne okolice. Že mila, krhka, prikupna, vseodpuščajoča in malone svetopisemska podoba žene Marije, »malega Franza Kafke«, »mojega bistrega dečka« iz zgodnejših pesmi postane v *Okruških sveta* bolj vsakdanja Mica, ki jo je treba ošteti, ker ne poravnava računov — hkrati pa ostaja še zmeraj »moja mala«, »vredna biblijske govornice«, saj če bi umrla, »groza bi napolnila nebo in zemljo«. To so obenem tudi najlepše lirične izpovedi, povezane v razdelek *Rad*, ki mu sledi še pet drugih in katerih naslovi povedo, da je v knjigi zbrana nekakšna antologijska lirika, namreč ljubezenska, miselna, osebna, domovinska, družbeno kritična in še kakšne pesmi. Fritzeva ljubezenska lirika se skoraj otroško veseli bližine in ljubezni življenjske sopotnice. To so pravi mali spomeniki neke zrele, umirjene, skoraj poveljane ljubezni. Presenečajo z izpovedno iskrenostjo in iskrivimi metaforami.

Procesija rim je navidez igriv mozaik, dokaj domiselno sestavljen iz drobcev vsakdanjosti, nad katere se že začenjajo nemirno vrivati vprašanja o smislu življenja. Pesmi so skoraj izključno grajene na presenetljivih, a vendar preprostih in oprijemljivih domislekih.

Razdelek *Sončnice* prinaša poezijo, ki jo preveva slutnja smrti. Ponekod je misel na smrt še norčava, lahkotna in neobvezna, drugod spet grozljiva, porazna, obupna. V celoti je umerjena na resignacijo. V filozofskem smislu se ves čas giblje na meji priznavanja oziroma zanikanja absolutnega. Je v bistvu en sam, v srce segajoč krik neke bivanjske stiske. Morda se z globino svoje osebne izpovedi Fritz tu najbolj približa mišljenju in občutenju sodobnega človeka.

Nekoliko manjšo umetniško moč izpoveduje razdelek *Na odsoten način*. Kar težko ga je primerjati s prejšnjim, vsekakor pa je lahkotnejši, tudi bolj humoren in zajedljiv. Nepričakovano

je v eni ali dveh pesmih ta zajedljivost prignana do banalnosti, do obrabljenega in kar najbolj poceni, zato pa tudi večno mladega pojasnjevanja (ne)smisla človeškega trpljenja, v čemer izstopa iz miselnega okvira celotne zbirke.

V vznemirljivo obtožbo izzvenijo pesmi, zbrane pod skupen naslov *Zmeraj se mi po slovensko sanja*. Zajedljivost se zdi tu stopnjvana do kraja, ponekod je zanimivo predrzna. A ker s svojo satirično družbenokritično ostjo nabada tudi sam sebe, deluje bolj zabavno kot nergaško.

Ali mi je kaj do tega življenja, se sprašuje pesnik v sklepnem razdelku svojih pesmi, ki imajo že kar vesoljno razsežnost. Življenje ponovno izstopa kot najvišja umetniška vrednota. V tem kot da povzema ekspresionistično pesniško izražanje; vsekakor je tudi ta skupina pesmi ena najbolj sugestivnih v zbirki.

Okruški sveta, ki jih je izdala ugledna Cankarjeva založba v Ljubljani po še kar ugodni ceni, bi bili potemtakem ena boljših domačih pesniških stvaritev v sedemdesetih letih. Pesnik v njej sicer ostaja še zasidran v tradicionalnost, kar zadeva (skrbno) obliko, po izbiri snovi pa se že bliža modernističnemu izražanju. To se pravi, da je v tem zadnjem času le bolj samotni plezalec na slovenski parnas, nekakšen jezni mladenci sodobne slovenske poezije. Takšna njegova zagnanost in doslednost v pesniškem izražanju kajpak še ne more biti merilo za kakovost dela, daje pa skupaj z idejnoestetskimi prvinami poezije odličen pečat celoviti pesnikovi podobi. Pred bralca tako stopa nedvomno izredno nadarjena pesniška osebnost s prodornim in izvrstnim razumom, neizprosna do sebe, svojega okolja in svojega dela. Kljub tako ostrim zahtevam do sebe pa njegova kritična, satirična in neredko zajedljiva ost nikoli ni defetistična, ampak skuša biti vseskozi konstruktivna. To, kar ostaja za pre-

branim Fritzovim delom, torej ne deluje dokončno in pobijajoče, ampak spodbudno iščoče.

Knjiga Ervina Fritza *Okruški sveta* — ki jo je opremil Matjaž Vipotnik, od katerega smo sicer vajeni tudi še bolj domiselnih likovnih rešitev — je gotovo najpomembnejše delo tega letošnjega nagrajenca Prešernovega sklada. Namenjena je sodobnemu sočloveku, živo čutečemu in iščočemu bralcu — »ljudje dobre volje se prepoznamo po njej«. Odziva, kakršnega doživlja s ponatisom, je vsekakor vredna in potrebna — tudi zaradi tu in tam obotavljive »uradne« kritike Fritzevega pešiškega ustvarjanja.

Andrej Arko

DIMITRIJ RUPEL, PRIJAZNO ŽIVLJENJE

Nova knjiga Dimitrija Rupla *Prijazno življenje** se zdi kot zbirka v sebi sklenjenih tekstov brez širše povezovalne sile in funkcije, ki bi posamezni samostojnosti dodala še kak drugačen, globlji (vsebinski, ideološki, stilni) pomen. Avtor, se zdi, je tokrat storil kompromis eklektičnega povezovanja v celoto vsega, kar se je v njegovem predalu znašlo še neobjavljenega (ali pa že), nevključenega v knjižno obliko. Taka združitev različnih proznih zvrsti od feljtona oz. reportaže, eseja, scenarija, novele, satire do intervjuja kaže, bolj kot ne, neke vrste ustvarjalno nestrpnost; do sebe oz. lastne ustvarjalnosti in recepcije dela v njegovi kar najbolj otipljivi obliki. Pri prebiranju *Prijaznega življenja* se ne moremo ubraniti vtisa, da je povezava desetih tekstov v knjigo problematična; bolj bi bila značilna za kakšno posmrtno ali jubi-

lejno, antološko izdajo avtorja, ki še ni izdal nobenega dela, a je združevanje razmetanih tekstov in njihova knjižna objava predpogoj njegovega razumevanja in vrednotenja. Pri Dimitriju Ruplu te bojazni ni.

Seveda nočemo s tem reči, da Dimitrij Rupel ne bi smel izdati te knjige. Če govorimo o nestrpnosti, bi hoteli z njo povedati še nekaj drugega; knjiga *Prijazno življenje* je nemara najznačilnejše avtorjevo pričevanje, kako zapravlja svojo obilno pisateljsko energijo za marginalne tekste. Deloma je to lastnost dobro odkril v končnem pogovoru Niko Grafenauer, ko se (ga) vprašuje, ali ni »nemara vsa ta mrzlična intelektualna in ustvarjalna dejavnost, ki se med seboj nedvomno (in)formativno učinkovito dopolnjuje, hkrati prav zaradi tega lahko izvor informativne kondenzacije na posameznih delovnih področjih, v prvi vrsti pa seveda tam, kjer diskurzivni govor zamenjuje magični jezik literature?« *Prijazno življenje* je v bistvu eklektično in ambivalentno delo; premalo strokovno v tekstih esejistične narave (Esej o Sloveniji, Esej o Kanadi), da bi se uveljavile tiste sociološke prvine, ki bi mu (če bi jih bil avtor tako zastavil, in kot ga poznamo, smemo trditi, da bi jih bil lahko) v skladu s stroko in njenimi raziskovalnimi postopki, odkrile več, posegle globlje; v teoretski in miselni smeri.

Ruplovo Popotovanje iz Litije do Čateža ne bo imelo v slovenski literarni zgodovini nikoli tistega pomena in funkcije, kot ga ima pred kakimi stoddvajsetimi leti napisan istoimenski Levstikov spis. In vendar, se zdi, ima pisec novega Popotovanja, vsaj implicito, podoben namen (sicer nima smisla, da o tej poti sploh piše). Dimitrij Rupel resda v posameznih konfrontacijskih točkah išče stik z Levstikovo mislijo, premalo pa s sodobno Slovenijo in njenimi dimenzijami; kakršnimi koli, ne samo kulturnimi. Nekaj ugotovitev in bodic (nerentabilnost filma, narodne pesmi

(* Dimitrij Rupel, *Prijazno življenje*, Mladinska knjiga Ljubljana 1979, zbirka Nova slovenska knjiga, opremila Metka Krašovec, grafično oblikoval Borut Kovše)